

Gorazd Andrejč

Judovsko-krščanski odnosi

Uvod v tematsko številko

Nedavna „afera Williamson“, ki je nastala zaradi papeževe razveljavitve ekskomunikacije in s tem ponovnega sprejetja v rimskokatoliško cerkev lefebvrovskega škofa Richarda Williamsona, je pokazala, kako sveže zaceljene so stare globoke rane v judovsko-krščanskih odnosih in kako „malo“ je treba, da se spet odprejo. Williamson, ki zanika smrt več milijonov Judov med holokavstom ter tudi sam obstoj plinskih celic v nacističnih koncentracijskih taboriščih, ni postal antisemit čez noč, temveč podobna stališča izraža že desetletja. Papeževa dobrodošlica (kljub kasnejšem opozorilu Vatikana in distanciranju od njegovih verovanj) temu škofu za mnogo opazovalcev predstavlja še en znak, da se veter pri vrhu rimskokatoliške cerkve obrača v drugačno smer, kot je pihal od Janeza XXIII. pa vse do smrti Janeza Pavla II., ki sta oba (skupaj s Pavlom VI.) zagovarjala temeljito spremembo katoliškega odnosa do Judov in judovstva in jo tudi udejanjala. Nasprotujoči si signali iz Vatikana zadnjih nekaj let v odnosu do judovstva (vključno s problematičnim procesom posvetitve papeža iz časa druge svetovne vojne Pija XII. in ponovno uvedbo latinske molitve za spreobrnitev Judov na veliki petek) so le eden od razvojev v dinamiki današnjih judovsko-krščanskih odnosov, v tem primeru judovsko-katoliških.

Študije judovsko-krščanskih odnosov že nekaj časa ne spadajo več zgolj v domeno teologije, temveč se dandanes preučujejo tudi z vidikov zgodovine, antropologije, religiologije, političnih študij, etike in kulturalogije. Razlogov, zakaj judovsko-krščanski odnosi spadajo med tiste medverske (in medkulturne) odnose, ki si zaslužijo posebno strokovno pozornost, je več: Judje so predstavljali glavno in pogosto edino omembe vredno manjšino (versko in tudi etnično) v dolgih stoletjih homogene krščanske družbe v Evropi in zgodovina krščanskih odnosov do Judov in judovstva vsebuje prav vse paradigmatične travme, pasti ideološkega predalčkanja in žigosanja, preganjanja pa tudi pozitivne interakcije in medsebojno bogatenje in še kaj, kar je ta realnost prinesla s seboj; teološko gledano, krščanstvo in rabinsko judovstvo izvirata iz istega verskega bazena, cvetočega v rimski provinci Judeji v Palestini pred nekoliko manj kot dva tisoč leti, in sta, zaradi svojega sorodnega izvora in pomembnih nestrinjanj od samih začetkov, zavrnitev drug drugega vtkala v svoji identiteti; holokavst kot najstrašnejša katastrofa, ki je doletela Jude, se je zgodil na krščanskem (oz. razsvetljenjsko-posvetno-krščanskem) kontinentu.

Medtem ko imamo v slovenščini nekoliko strokovne literature o Judih in judovstvu ter seveda precej več literature o krščanstvu (predvsem zahodnem), pa je strokovnih obravnav, katerih zavestno izbrano žarišče so

odnosi med obema verstvoma, izredno malo.¹ Ta številka *Dialogov* želi vsaj malo zapolniti to vrzel. Vsebuje prispevke, ki osvetljujejo nekatere od omenjenih vidikov judovsko-krščanskih odnosov. Vključeni so različni krščanski in judovski pogledi, pogosto postavljeni v medsebojni dialog ali razpravo, pri čemer je ponekod nestrinjanje glede posameznih vprašanj razvidnejše med stališči različnih krščanskih avtorjev kot pa med judovskimi in krščanskimi. Tukaj izbrane teme se dotikajo predvsem teologije in zgodovine. Bore malo pozornosti je namenjeno za judovsko-krščanske odnose sicer prav tako vitalnim temam, kot so nastanek moderne države Izrael, krščanski in judovski fundamentalizem ter odnos vzhodnih oz. pravoslavnih cerkva do Judov in judovstva.

Pred kratkim orisom posameznih prispevkov bi rad podal le malone samoumevno „opozorilo“: akademsko preučevanje judovsko-krščanskih odnosov ni isto kot pisanje o potrebi in nujnosti dialoga med pripadniki teh dveh religij. Čeprav je še vedno res, da je večina strokovnjakov za razne vidike judovsko-krščanskih odnosov tudi pozitivno naravnanih k dialogu, ta povezava nikakor ni nujna: judovsko-krščanske odnose lahko preučujemo povsem neodvisno od motivacij po medverskem dialogu ter tudi neodvisno od lastnih verskih prepričanj. Osebno sicer menim, da je pristen medverski dialog zelo dobra in potrebna stvar. Očitno potrebo po razločevanju med tema dvema naravnostima omenjam zato, da poudarim naravo in prvotni namen te zbirke člankov: ta je kritično osvetliti teološke, zgodovinske, sociološke in druge vidike široke in raznovrstne skupine pojavov, ki skupaj tvorijo judovsko-krščanske odnose.

Prva skupina prispevkov vsebuje dva uradna dokumenta – enega krščanskega in enega judovskega – ter strokovni komentar na vsakega od njiju. Krščanski dokument *Nostra aetate* (lat. „V našem času“) je del zbirke dokumentov rimskokatoliške cerkve z drugega vatikanskega koncila. Ni pretirano trditi, da gre pri *Nostri* za enega od bolj prelomnih in tudi zares vplivnih uradnih besedil, ki ga je izdala katera koli verska organizacija v dvajsetem stoletju, in morda najbolj progresiven dokument koncila. O pomenu tega dokumenta – natančneje, o pomenu tistega dela dokumenta, ki se nanaša na Jude in judovstvo in ga najdemo pod četrto točko – piše strokovnjakinja za katoliško-judovske odnose Elisabeth Seitz Shewmon. Njen članek *Nostra aetate – začetek novega začetka*, izvirno napisan za *Dialoge*, vsebuje fascinantne podrobnosti o ozadju nastanka tega dokumenta in njegovi vključitvi v samo besedilo drugega vatikanskega koncila, kar ni potekalo brez zapletov in močne opozicije v Cerkvi. Drugi dokument je *Dabru Emet* (heb. „Govori resnico!“), ki je neke vrste judovski odgovor, ne zgolj na *Nostro aetate*, temveč na celotno paletu spre-

1 Ena redkih slovenskih strokovnih publikacij, namenjenih izključno judovsko-krščanskim odnosom (bolj točno: katoliško-judovskim), za katero vem, je Spominjamo se: Premišljevanje o holokavstu, zbirka Cerkveni dokumenti (Ljubljana: Družina 1998). To je sicer slovenski prevod uradnega dokumenta Katoliške cerkve, pospremljen s članki treh slovenskih katoliških teologov: Rafka Valenčiča, Jožeta Krašovca in Draga Ocvirka.